

LAURBERG & GAD FOT. 1918

FOTOTYPI PACTH & CRONES EFTF.

B. G. Thomsen.

Vilhelm Thomsen.

(25. Januar 1842—12. Maj 1927).

(Taler i Videnskabernes Selskabs Møde d. 20. Maj 1927).

I.

Af Kr. Sandfeld.

Vilhelm Ludvig Peter Thomsen blev født den 25. januar 1842 i København i sin morfars hus, det nuværende nr. 16 paa Gammeltorv, hvor hans forældre dengang boede. Hans forældre var cand. jur., fuldmægtig under generalpostdirektionen Ludvig Frederik Thomsen (1801—1860) og Elise Johanne Christiane Cathrine, f. Schlegel (1813—1876). Da han var fem aar gammel, blev hans fader forflyttet som postmester til Randers, saa at det blev i denne by, han kom til at tilbringe sin barndom og første ungdom. Efter at have gaaet i poge- og forberedelsesskole kom han 1851 ind i første klasse i Randers latinskole, der lededes af den dygtige, men meget strenge skolemand C. A. Thortsen, som i 1857, samtidigt med at skolen fik en ny bygning¹⁾ afløstes af den mindre skrappe H. K. Whitte. Af skolens lærere synes ingen at have haft særlig betydning for Thomsens udvikling. Han interesserede sig i sin første skoletid mest for naturvidenskab, var især optaget af zoologien og var en ivrig insektsamler. Senere kom ogsaa interesse for fysik til. Sin interesse for zoologi genoptog han for øvrigt

¹⁾ I stedet for den gamle, yderst ubekvemme, hvor den indtil da havde haft til huse (det nu restaurerede »Helligaandshus«).

i en langt senere alder og anlagde da store samlinger, som han for faa aar siden skænkede til Zoologisk Museum. Det kan her tilføjes, at han i sit senere liv ogsaa havde stor interesse for botanik og matematik.

Efterhaanden vaagnede imidlertid hans interesse for sprog, og fra 14—15-aarsalderen, da han gik i den da-værende 6. (∴ tredje øverste) klasse, var han meget stærkt optaget deraf og studerede alt hvad han kunde overkomme af fremmede sprog, forfattede lange ordlister og havde smaabøger for hvert sprog til indførelse af nye iagttagelser. I sommeren 1858, da han var i København i ferien, stiftede han bekendtskab med en ung mexikaner, der langt ude var i familie med ham, og som kunde dansk. Bekendtskabet førte til, at de kom til at korrespondere paa spansk, og senere, da Thomsen var bleven student, fik han ved omgangen med ham færdighed i at tale spansk. Hjælpe-midlerne til studiet af spansk var dengang ikke mange og var ham heller ikke tilgængelige, med undtagelse af Rasks spanske sproglære, som han ejede. Han maatte derfor selv finde ud af mange ting og førtes derved til at foretage sammenligninger mellem spansk og latin, spansk og fransk. Paa denne maade fik han øje for de regelmæssige lyd-overgange mellem beslægtede sprog og lærte at konstruere former ud fra givne former, noget som han selv har fremhævet blev af stor betydning for ham, selv om han naturligvis af og til kunde gribe fejl i enkeltheder. Studiet af spansk, der ogsaa lærte ham at studere sprog grundigt paa egen haand, førte ham til at tilegne sig det nærstaaende, men dog i mange henseender afvigende portugisiske sprog, som han lærte saa godt, at han i 1863 paa portugisisk kunde undervise en lille dreng fra Brasilien, der skulde i dansk skole, men tillige vedligeholde sit modersmaal.

Et andet sprog, han tidligt begyndte at studere, var islandsk, sikkert under paavirkning fra Rask, der jo ogsaa lærte sig islandsk i sin skoletid. Rasks samlede afhandlinger laante han fra skolebiblioteket og anskaffede selv hans prisskrift om det gamle nordiske sprogs oprindelse. Sin interesse for islandsk søgte han at meddele sin yngre broder, den senere saa bekendte genremaler Carl Thomsen, men uden synderligt held, saa at han endog en gang maatte tage sin tilflugt til at betale ham 4 skilling for at faa lov til at give ham en time i islandsk.

Allerede i 7. klasse begyndte han paa studiet af sanskrit ved hjælp af Westergaards lærebøger og tog ligeledes fat paa arabisk. Inden han blev student, havde han tilegnet sig det meste af disse sprogs grammatik og færdighed i at læse de vanskelige alfabeter, som de skrives med. Endelig lærte han hebraisk, der dengang endnu var valgfrit skolefag, og han gjorde saa gode fremskridt deri, at rektor Whitte vilde have ham til at brillere i dette fag ved studentexamen, hvor Madvig var tilstede som censor. Det gik imidlertid hverken værre eller bedre end at han kom til at forsludre sig i et spørgsmaal, og han opnaaede kun karakteren *mg*, som Whitte imidlertid førte ind i hans testimonium paa en saadan maade, at *m*'et i betænkelig grad kom til at ligne et *u*.

I 1859 blev Vilh. Thomsen student med en fin første karakter, og derefter kom han til København, hvor han foreløbig kom til at bo i det hus paa Gammeltorv, hvor han var født. Han begyndte at studere teologi, ikke fordi han selv eller hans familie nærede noget ønske derom, men nærmest fordi det teologiske studium endnu dengang i det hele var det normale studiefag ved universitetet, naar man ikke særlig vilde forberede sig til at blive lærer, jurist eller

læge. Det er imidlertid betegnende, at de eneste teologiske forelæsninger, han fik hørt, var af sproglig art, nemlig en forelæsning over Gl. Testamente af Hermansen og en over aramæisk af Skat Rørdam, der virkede som ung privatdocent. Inden ret længe opgav han teologien og fulgte sin tilbøjelighed. Han raadførte sig med Madvig, der stod hans familie nær og i hvis hjem han kom meget strax fra sin første studentertid, og skønt denne ikke var særlig ivrig til at opfordre ham til at drive sproglige studier — vilde han tage den filologisk-historiske skoleembedsexamen, var der andet af vigtighed for en filolog end det rent sproglige, specielt jura, fremhævede han — blev resultatet, at Thomsen tog fat paa at forberede sig til denne examen.

Her var latin og græsk hovedfagene, og Madvig, der endnu stod i sin fulde kraft som den berømte og beundrede mester i klassisk-filologisk viden og forskning, kom ved hele sin undervisning og ved sin skarpe og klare kritik til at øve en paavirkning paa ham, hvis betydning han selv har fremhævet som uhyre stor. Til examensfagene hørte desuden historie og nordisk filologi. Dette sidste fag studerede han under vejledning af N. M. Petersen og efter dennes død hos K. J. Lyngby. Især lærte han meget af sidstnævnte, der var den første egentlige repræsentant for den sammenlignende sprogvidenskab ved vort universitet. Men ved siden af examensstudierne beskæftigede han sig som allerede i skolen med mange andre sprog, læste sanskrit hos Westergaard, slaviske sprog¹⁾ hos C. W. Smith og studerede overhovedet alt hvad han kunde faa fat paa af sprog og sproglige afhandlinger. Fra først af drev han disse

¹⁾ Af de slaviske sprog var det især russisk, der optog ham, og senere hen, i 70-erne, tog han timer hos den daværende russiske præst Wolobujefs frue for at lære det til gavn.

studier planløst blot for at tilfredsstille sin kundskabstørst, men efterhaanden fik studierne fast plan og bestemte formaal. Blandt de sprog, der særlig fangede hans interesse ved siden af de klassiske, orientalske og romanske, var finsk, som han saa smaat havde stiftet bekendtskab med i skoletiden, men uden andre hjælpemidler end Rasks arbejder. I sommeren 1861 traf han en finsk magister F. W. Illberg, som efter sin hjemkomst til Finland sendte ham en finsk ordborg og andre finske bøger, og nu tog han fat paa studiet af dette sprog med saa stor energi, at han inden ret længe kunde skrive et brev paa finsk til Illberg for at takke ham for bøgerne. Denne viste brevet til nogle bekendte, der blev begejstrede over, at en udlænding beherskede deres sprog saa godt, og det endte med, at brevet blev trykt i tidsskriftet »Mehiläinen« (marts 1862) som et lysende eksempel for de mange svensk-finner, der hverken vilde eller kunde lære sig finsk. Vilh. Thomsen studerede desuden sproget ved at omgaaes meget med finske frivillige, der deltog i Krigen 1864, og med finner, der studerede ved Landbohøjskolen. Han stod i det hele taget lige siden den tid i nær forbindelse med Finland — det blev i en del aar en fast regel, at tilrejsende finner besøgte ham i hans hjem, som de spøgende kaldte »Hotel Suomi« — og finsk er vel det sprog, som han efterhaanden naaede til at beherske bedst praktisk ved siden af russisk og de almindelige kultursprog.

Trods alle disse vidtløftige og dybtgaaende studier fik han tid til at dyrke samlivet med venner og kammerater. Af disse stod G. Brandes ham en tid særlig nær¹), kom hos ham hver

¹ Et digt, som Alfr. Ipsen anfører i sin bog »Georg Brandes« p. 44—45, og som han formoder er skrevet af Brandes til Jul. Lange, er skrevet til Vilh. Thomsen.

dag og »udgød sig om alting«, men forholdet varede kun, til Brandes kom hjem fra sin udenlandsreje, idet han da »fik nye tilbedere, der tog luven fra gamle venner«. Endvidere omgikkes han Jul. Lange, filologen Fr. Nutzhorn og sin nogle aar ældre skolekammerat, den senere saa bekendte teologiske forfatter A. C. Larsen. Han var medlem af en forening ved navn »Tirsdaysforeningen«, af Jul. Lange kaldt »Intelligensens aroma«, der i aarene 1863—64 var ret stor, men efter krigen sygnede hen. Den var stiftet af A. C. Larsen og N. C. Frederiksen og talte blandt sine medlemmer bla. a., foruden de ovennævnte personer, Octavius Hansen, brødrene Will. og Henr. Scharling, Sthyr, Løffler, Emil Elberling, Jens Nørregaard, brødrene H. og Fr. Zeuthen, Chr. Richardt o. fl. Paa Borchs Kollegium, hvor Thomsen blev alumnus 1865, var han sammen med den senere Aalborgbisp Schousboe, der som inspektør afløstes af A. C. Larsen, med H. Gemzøe, senere rektor i Randers, fysikeren Christiansen, teologerne P. Madsen og Fr. Nielsen, lægen Tage Hansen o. a. Hans nærmeste studiefæller var Gemzøe og B. Hoff, senere rektor i Sorø, hvem han stod meget nær lige til dennes død i 1912. Sammen med dem, samt Rich. Christensen, Phil. Fraas og flere andre havde han i tiden 1864—66 en speciel forening, der hed »Lille philologicum«. Men ogsaa det filologisk-historiske samfunds virksomhed tog han livlig del i. Han var dets sekretær i nogle aar fra $\frac{5}{12}$ 1863, og han holdt her $\frac{4}{2}$ 1864 et foredrag om det finske nationalepos Kalevala, $\frac{24}{11}$ 1864 et om den græske og latinske udtale, $\frac{3}{11}$ 1865 om de oldpersiske kileindskrifter og $\frac{7}{3}$ 1867 om det magyarske sprog, trykt samme aar i »Tidsskrift for Philologi og Pædagogik« under titlen »Det magyarske sprog og dets stammeslægtskab«.

I 1860 var hans moder blevet enke og var flyttet til

København, hvor hun atter fik bolig i huset paa Gammeltorv. Hun sad i smaa kaar, og det blev derfor nødvendigt, at han selv tjente noget til livets ophold. I efteraaret samme aar blev han lærer ved Borgerdydskolen paa Kristianshavn og virkede der et par aar, hvorefter han fik ansættelse ved den i sin tid saa bekendte Maribos skole, hvor han blev, indtil tiden nærmede sig, at han skulde op til examen. Han havde, som nylig omtalt, i 1865 faaet bolig paa Borchs kollegium, men spiste hjemme hos sin moder. Da hun var ret skrøbelig, vilde han spare hende for ængstelser med hensyn til examens udfald og paalagde alle sine bekendte ikke at sige noget om, at han agtede at gaa op til examen i januar 1867. Denne plan var nær gaaet i lyset, thi da skriftlig examen begyndte, spurgte hans broder, der havde en anelse om den, en dag universitetets portner om, hvem der var oppe. »Det er De jo selv!« svarede denne, idet han forvexlede de to brødre, som paa den tid lignede hinanden meget. Carl Thomsen vidste saa besked, men røbede heldigvis ikke noget, saa at moderen intet anede. Hun kunde blot ikke forstaa, at hendes søn en dag ikke mødte punktlig som ellers til den sædvanlige spisetid, men da han saa langt om længe indfandt sig klædt i kjole og hvidt, kunde hun nok forstaa, hvad der var sket, og glæden var stor over det laudabilis, han bragte med hjem. Det var just dagen før hans 25-aars fødselsdag.

Kort tid efter overstaaet embedsexamen opnaaede han understøttelse til en studierejse til Finland. Rejsen begyndte den 11. maj og gik over Gøteborg, hvor han bl. a. stiftede bekendtskab med Victor Rydberg og forskellige andre personer, som han blev introduceret hos af Brandes's fætter, dansk vicekoncul Warburg, dernæst til Stockholm, hvor han opsøgte Rydqvist, med en afstikker til Upsala, hvor

han tilbragte en aften hos Säve, og hvor det glædede ham at færdes paa de steder, som han kendte saa godt fra »Gluntarne«. Ved ankomsten til Helsingfors blev han modtaget af mag. Illberg. Denne havde faaet det hverv at berejse Finland for at indsamle folkesange og folkemelodier, og Vilh. Thomsen skulde ledsage ham paa denne færd. Han opholdt sig dog først nogen tid i Helsingfors, hvor han stiftede bekendtskab med en mængde personer, især sprogforskerne Ahlqvist og Lønnrot. I sine Breve til hjemmet omtaler han, at man holdt en fest for ham, og at Yrjö Koskinen her holdt en tale for ham, som han kvitterede ved, tildels paa finsk, at udbringe en skaal for den finske litteratur. Han benyttede lejligheden til at studere estisk ved at opsøge estiske søfolk i Helsingfors havn. Efter et besøg i Borgå hos Runeberg — ogsaa Z. Topelius lærte han at kende — begyndte rejsen sammen med mag. Illberg. Det var naturligvis især studiet af finsk, der optog ham, men han havde ogsaa et aabent øje for alt hvad der mødte ham af nyt i naturen og folkelivet, som man kan se af de »Skitser fra Finland«, som han efter sin hjemkomst skrev i »Illustreret Tidende« (1868, bd. 9), og hvori han har skildret sine indtryk af landet. I begyndelsen af september tog han til St. Petersborg men han kunde kun opholde sig der nogle uger og navnlig ikke rejse længere ind i Rusland, fordi hans pas ved en fejltagelse var kommet blandt nogle bøger, som han fra Viborg havde sendt til Stockholm, saa at han maatte nøjes med et midlertidigt, af guvernøren i Viborg udstedt dokument. I St. Petersborg gjorde han bekendtskab med Bøhtlingk, Kunik, Veselofsky og forskellige andre lærde og var ogsaa et par dage sammen med den finske sprogforsker Donner. Paa hjemrejsen traf han i Helsingfors prof. Friis fra Kristiania, der samme sommer havde

rejst blandt lapperne og som han havde meget at tale med om. Vilh. Thomsen naaede tilbage til København i begyndelsen af oktober 1867. I et af sine sidste breve fra Finland skriver han: »De indfødte her (☉: i Helsingfors) vil bilde mig ind, at jeg efterhånden har bragt det til at tale rent svensk, hvilket jeg dog tvivler endel på«. For øvrigt havde han baade paa vejen hjem og derefter i flere aar yderligere lejlighed til at befæste sine praktiske kundskaber i finsk, idet man havde bedt ham om at tage sig af en ung finsk billedhugger Takanen, der skulde uddannes i København.

Strax ved begyndelsen af sine finske studier var Vilh. Thomsen blevet klar over den store interesse der knyttede sig til en række ordligheder mellem finsk og de ældre germanske sprog (gotisk og oldnordisk), ligheder der kun kunde forklares ved, at disse ord engang var laante fra vedkommende gammel-germanske sprog. Gennem flere aar havde han indsamlet materiale til en grundig behandling af alle de spørgsmaal, der staar i forbindelse hermed. Aaret efter sin hjemkomst havde han en afhandling færdig derom: »Den gotiske sprogklasses indflydelse paa den finske«, som han forsvarede for doktorgraden den 23. marts 1869. Som opponenter optraadte Lyngby og Sv. Grundtvig, hvilken sidste maatte indrømme, at han kun havde »rudimentære kundskaber i finsk«. Ex auditorio opponerede C. W. Smith og Wimmer, der var bleven doktor aaret i forvejen. I modsætning til, hvad der nu er skik, bragte dagbladene for den følgende dag kun den officielle meddelelse om disputatsens afholdelse, men den 17. april indeholdt »Fædrelandet« en længere anmeldelse af det epokegørende værk. Anmelderen var en ung tysk studerende, der opholdt sig i København for at studere universitetsbibliotekets zend- og pehlevi-

haandskrifter, F. C. Andreas, nu mangeaarig professor i iransk filologi i Göttingen. Han udtalte, at forfatteren ved denne afhandling havde »vundet sig en fremragende Plads iblandt Nutidens Sprogforskere«, havde »optaget en Retning af Rasks Studier, som efter dennes Død har ligget udyrket i Danmark, og viist sig som en værdig Efterfølger af hin store Sproggransker«. ¹⁾

Med understøttelse af kommunitetets rejsestipendium tiltraadte nu Vilh. Thomsen i april 1869 en længere udenlandsrejse. Han opholdt sig først nogle dage i Berlin, hvor han besøgte Müllenhof og gjorde bekendtskab med sprogforskeren Ad. Kuhn og dennes søn, orientalisten Ernst Kuhn. Det var oprindeligt hans plan fra Berlin at tage til Jena for at høre nogle forelæsninger hos Aug. Schleicher, der dengang var det største navn paa den sammenlignende sprogvidenskabs omraade, men Schleicher var kort forinden død, og i stedet derfor drog Thomsen saa til Leipzig. Her opholdt han sig i omtrent to maaneder og hørte navnlig forelæsninger hos Curtius, der foruden at være en fremragende klassisk filolog tillige var sammenlignende sprogforsker. Ved universitetet i Leipzig virkede ogsaa germanisten Zarncke, hvem han havde sendt sin doktorafhandling til anmeldelse i det af ham grundlagte og udgivne »Literarisches Centralblatt«. En dag, da Thomsen overværede en af hans forelæsninger, erklærede han, at han i stedet for at fortsætte fra sidst, vilde benytte timen til at gøre rede for et højst mærkeligt arbejde, som han lige havde lært at kende, og han holdt saa en forelæsning over Thomsens bog, vistnok uden at vide, at forfatteren sad

¹⁾ I sine smukke mindeord i Berl. Tid. ¹⁴/₅ minder prof. Andreas om denne udtalelse og tilføjer: »Men han er blevet meget større end Rask, og hans Liv er forløbet lykkeligere«.

blandt de mange tilhørere. Thomsen havde dog alt forinden aflagt besøg hos ham, og de blev snart fine venner. Zarncke opfordrede ham til at lade bogen oversætte til tysk og sagde, at han havde en flink ung student, der vilde kunne paatage sig arbejdet. Det var hans famulus, den endnu levende berømte germanist og fonetiker Ed. Sievers, og han besørgede arbejdet saa hurtigt og godt, at den tyske udgave kunde udkomme (i Halle) 1870. Universitetet i Leipzig besøgte overhovedet paa den tid af en hel skare dygtige unge studerende, som Thomsen havde megen glæde af at gøre bekendtskab med, bl. a. Brugmann, Leskien og Collitz. Han kom ogsaa meget hos forskellige af professorerne som f. ex. Brockhaus og Fleischer og blev overalt vel modtaget.

Bortset fra en daarlig fod, der generede ham endel under den første del af hans rejse, befandt han sig godt i Leipzig, »så godt som man kan midt imellem tyskere«, tilføjer han i et brev til hjemmet. Den nationale følelse, der her kommer til orde, giver han i det hele oftere udtryk i sine breve. Han ærgrer sig over, at der er blevet talt tysk ved et afskedsgilde for en dansk, blot fordi der var tyskere til stede — »men således ere vi danske«, og omtaler sin uvilje mod at have noget at gøre med en kielsk dr. Lüttjohann, der var formand i den filologiske forening. Man mærker her stemningen efter krigen i 1864.

Efter et besøg i Halle hos Pott og Delbrück forlod han Leipzig i slutningen af juni og drog over Dresden, hvor han bl. a. gjorde bekendtskab med germanisten Förstemann og glædede ham med i samtalens løb at benytte ordet »folkeetymologi«, som denne havde dannet, videre til Prag. Her blev han indtil midten af august, især beskæftiget med studiet af čechisk, som han tog undervisning i hos en læ-

rer, der blev ham anvist af Hattala, professor i slaviske sprog ved det čechiske universitet i Prag. Allerede den 27. juni skriver han hjem: »begynder så temmelig at forstaa bøhmisk«, og den 8. august hedder det: »i praktisk brug af bøhmisk gør jeg ganske gode fremskridt — — i tysk gør jeg ogsaa sørgelige fremskridt, selv det forbandede der, du, das bliver mig efterhaanden ganske geläufig«. Ogsaa i denne by stiftede han mange bekendtskaber, bl. a. med sprogforskeren Ludwig, der var ansat ved det tyske universitet.

Et langt ophold gjorde han i Wien, hvor han hørte forelæsninger hos Fr. Müller, men især fortsatte sine slaviske sprogstudier. Han fulgte ikke blot Miklosich's undervisning, men havde en privatlærer i serbo-kroatisk og boede desuden sammen med en mand ved navn Fialowski, der var af blandet tysk, polsk og magyarisk afstamning og derfor havde baade tysk, polsk og magyarisk til modersmaal og desuden talte arabisk, persisk, zigeunersprog m. m. De studerede sammen, idet han underviste Thomsen i polsk og magyarisk, samt tysk stenografi og til gengæld fik undervisning i dansk, svensk og finsk. Desuden arbejdede Thomsen meget paa biblioteket og studerede bla. a. polabiske haandskrifter (Schleichers polabiske grammatik var dengang endnu ikke udkommen). Ved siden deraf studerede han tyrkisk hos Warmund og fik adgang til »Orientalische Akademie«, hvor han især læste persisk hos Barb. Endvidere foretog han fonetiske eksperimenter sammen med Brücke og tog timer i fransk konversation. Men ved siden af alt dette havde han ogsaa tid til at dyrke en ret udstrakt selskabelighed. Han omgikkes forskellige landsmænd, saaledes H. C. Andersen og Jul. og Alb. Price. De sidstnævnte spiste han i lang tid til middag sammen med, var engang

paa maskebal med dem og havde i det hele megen glæde af omgangen med dem. Desuden kom han sammen med tyske skuespillere og med svenske, norske og finske læger, der studerede i Wien. Ved hans afrejse holdt disse en fest, hvor de fejrede ham med en makaronisk vise. Ogsaa teatre og koncerter besøgte han flittigt, hørte bla. a. Haydns »Aarstiderne« og saa til sin glæde »Kong Renés datter« paa Burgtheater.

Fra Wien foretog han en afstikker til Budapest, hvor han traf Vambéry, Arany, Hunfalvy, Budenz og flere andre. Budenz havde grundigt studeret hans disputats og tog meget vel imod ham — »overhovedet kan jeg uden at være ubeskeden sige, at den overalt har været mig en bedre anbefaling end alle skrivelser fra ministerier og deslige«, hedder det i et brev — og han omtaler senere Budenz i varme udtryk og erklærer at have haft stort udbytte af samværet med ham. Den sidste dag, han var hos Hunfalvy, vilde denne prøve, hvor meget magyarisk han havde lært, og examinerede ham efter en avis, en prøve, som han klarede godt.

I slutningen af januar 1870 drog Vilh. Thomsen fra Wien til Agram, hvor han hilste paa den serbiske sprogmand Daničić og paa Jagić. Derfra gik rejsen over Triest og Venedig til Florens. Den 6. februar skriver han herfra: »Jeg forstaar allerede saa godt som alt, hvad der bliver sagt paa italiensk og taler det selv med al den frækhed, jeg kan stille paa benene«. I Florens traf han tilfældigt sin ven Joh. Storm, og de fulgtes nu ad paa en tur til Rom, Neapel, Pompeji og Sorrent. I sin rejseskildring »De romanske Sprog og Folk« (Kristiania 1871) omtaler Storm, hvordan han paa denne rejse havde megen nytte og glæde af Thomsens »store lærdom i alle retninger«. Under op-

holdet i Rom traf Thomsen paa en udflugt til Ponte Molle en bande zigeunere. Han fik en gammel kone blandt dem til at sige talordene fra 1 til 10, og da han saa selv fortsatte indtil 20, var deres forbavselse uhyre stor. »Capisce bene!« udbrød den gamle, og de fik alle munden paa gled, saa at han kunde konstatere, at de talte det samme sprog, som han kendte fra Wien og Ungarn. Medens Storm fra Pisa begav sig til Spanien, drog Thomsen til Milano for at hilse paa Italiens berømteste sprogforsker Ascoli. Derfra lagde han vejen over Nizza, Marseille og Lyon og ankom sidst i marts til Paris.

Her var der meget at studere og fuldt op at gøre for ham i den tid, han endnu havde tilbage af sin rejse. Han hørte forelæsninger hos Bréal, grundlæggeren af det sammenlignende sprogstudium i Frankrig, og kom meget hos ham, men især var det den romanske filologi, der her optog ham. Han hørte baade G. Paris og P. Meyer, og navnlig den første havde han stort udbytte af, idet efter hans eget udsagn meget først rigtig gik op for ham ved at høre hans forelæsninger. Sine praktiske kundskaber i fransk udvikede han ved at tage timer hos Mlle Guemain, der dengang var alle skandinaviske Pariserfareres lærerinde og hvis store dygtighed Joh. Storm i ovennævnte bog omtaler med megen anerkendelse. Desuden arbejdede han paa »Ecole spéciale des langues orientales vivantes«, hvor han læste japansk hos orientlisten Rosny, desuden noget kinesisk og hos en indfødt lærer tamulisk. Han gjorde saa gode fremskridt i dette sidste sprog, at læreren absolut vilde have, at han skulde tage examen deri — de øvrige faa deltagere i kursuset var nemlig af en saa ringe beskaffenhed, at han aldrig af dem kunde vente sig den fornøjelse at komme til at afholde en examen, der desuden vilde styrke

hans position betydeligt. Thomsen indvilligede deri, skønt han kun havde studeret sproget et par maaneder, og bestod prøven, der var en skriftlig oversættelse til tamulisk af en af La Fontaines fabler og tamulisk diktat med oversættelse til fransk, til umaadelig forbavselse for censorer og tilhørere, hvoraf ingen forstod et ord tamulisk. Om forberedelsen til denne examen skrev han hjem: »For rigtig at dressere mig, skrev han til mig om at komme til sig igår og atter i eftermiddag. O humbug, du er stor i verden!«

Han hørte ogsaa forelæsninger over slavisk hos Leger. At denne ikke betragtede ham som nogen almindelig elev, fremgaar af, at Thomsen i et brev beklager sig over, at Leger paa et par forelæsninger for et stort auditorium en tre fire gange raabte ned til ham for at spørge ham om noget. Mindre ubehageligt var det for ham, at Bergaigne under en forelæsning i »Ecole des Hautes Etudes« oftere henvendte sig til ham for at høre hans mening om forskellige Vedasteder — der var kun 3—4 tilhørere.

Ved siden af alt dette arbejdede han meget paa biblioteket paa forskellige omraader og omgikkes mange ældre og yngre videnskabsmænd, idet han bl. a. gennem G. Paris's modtagelser søndag formiddag og møderne i La Société de Linguistique efterhaanden fik en udstrakt bekendtskabskreds — Brachet, Gaidoz, Havet, Egger, Arbois de Jubainville osv. Mindst fornøjelse synes han at have haft af Philarête Chasles, som han efter en forelæsning hos ham karakteriserer som »et stykke af en charlatan«, og om hvem det noget senere hedder: »Med al sin aandrighed er han dog en gammel abekat, og fru Schultz (∴ svigerinden) med al sin lærdom i længden utålelig og løgnagtig. De pine mig med vilde etymologier.« Af landsmænd omgikkes han især G. Brandes, der kom til Paris i april (»Moder behøver ikke

at være bange for, at han skal fordærve mig«, skriver han til broderen), var ogsaa noget sammen med Chr. Winther med familie, traf Molbech og Johs. Steenstrup o. fl., men foretrak ellers at leve i franske omgivelser. Aftenerne tilbragte han jævnligt i teater eller opera. Han omtaler i sine breve med begejstring »den guddommelige Adelina Patti — hun er, ja, jeg kan ikke finde ord — i enhver henseende mageløs«, om Madeleine Brohan erklærer han, at hun er »noget af det mageløseste, man kan tænke sig«, og om Feuillet's stykke »Un cas de conscience« opført paa Théâtre français hedder det: »jeg betænker mig ikke paa at kalde dette den mest mageløs udmærkede forestilling, jeg i mit liv har set.«

I Paris fik Vilh. Thomsen meddelelse om, at den Bopp-ske prisbelønning var bleven tildelt ham for hans doktorafhandling. Sin glæde over denne store udmærkelse udtrykker han paa følgende maade i et brev til sin moder 20. maj: »Hvor ønskede jeg ikke i dette øjeblik at kunne være sammen med eder, for at I kunde dele min glæde med mig! Hvor vilde jeg ikke falde dig om halsen, kære moder, og kysse dig og eder allesammen! Én ting lover jeg, at jeg ikke skal blive indbildsk, jeg ønsker blot at det må forundes mig at opfylde nogle af de forhåbninger, man har udtalt om mig; jeg håber, at jeg ikke må være udtømt med dette mit første større arbejde, der forresten har taget således paa min productionsevne og hvori jeg har condenseret så mange af mine bedste tanker, at jeg ordentlig har måttet sunde mig derefter.« Han forklarer dernæst, at det ikke er tyske penge, han tager imod, selv om nogle maa-ske vilde finde, at han ikke burde gøre det, da prisbelønningen uddeles fra Berlin, men »en så vidt dreven smålighed, den har jeg for længe siden rejst af mig«.

Imidlertid var hans penge begyndt at slippe op. Han havde saa smaat tænkt paa en tur til England, men en ministeriel understøttelse, som han havde haabet paa, blev ikke til noget. Han forlod Paris i begyndelsen af juli og vendte hjem over Kölln og Hamburg, efter at have hørt de første rygter om den forestaaende fransk-tyske krig og faaet et indtryk af gæringen i Frankrig ved at opleve tumulterne ved Victor Noirs begravelse.

Efter sin hjemkomst blev han i 1871 lærer i græsk og latin i de øverste klasser i Borgerdydskolen i København (dengang beliggende i Bredgade), hvor han virkede under Jean Pio indtil 1878, da han blev medlem af undervisningsinspektionen for de lærde skoler. Sammen med Pio, der ogsaa var sprogmand og især gav sig af med nygræsk, udgav han i 1875 som festskrift til H. C. Andersens 70-aars fødselsdag »Historien om en Moder« paa femten sprog.

I begyndelsen af 1871 var imidlertid K. J. Lyngby død, og der aabnede sig saaledes udsigt for Vilh. Thomsen til at opnaa den ansættelse ved universitetet, som han ganske naturligt havde sat sig som maal.¹⁾ Han indgav ansøgning om

¹⁾ I et brev fra Paris omtaler han, at Brøchner i brev til Brandes har antydnet, at der efter Thomsens hjemkomst skulde oprettes en plads for ham ved universitetet. Han spørger, om familien derhjemme har hørt Madvig slaa paa noget saadant, og erklærer, at han nærer endel betænkelighed ved allerede nu at naa et maal, »som vel altid har svævet mig for øjnene, men som jeg dog aldrig har kunnet gøre mig noget håb om at nå i så ung en alder. Men på den anden side tilstår jeg uden den mindste affectation, at det er med ikke ringe frygt og i fuld følelse af, hvor uendelig meget jeg endnu i mange henseender har tilbage at lære, at jeg vilde skride til et så ansvarsfuldt hværv.« — I denne forbindelse kan nævnes, at han tidligere, som det synes, havde faaet tilbud om et professorat i Finland. Han skriver nemlig i et brev til broderen fra Leipzig ^{14/5} 1869: »Hvad »professionen« i Hfors angår, da håber jeg, at du allerede har afslået forslaget paa mine vegne, så fristende det end i visse henseender kunde være, kan jeg dog aldeles ikke påtage mig noget sådant«.

ansættelse som docent i sammenlignende sprogvidenskab og det finske sprog, men samtidig søgte Wimmer om at blive ansat som docent i nordisk filologi, den stilling, som Lyngby havde haft. Det filosofiske fakultet mente, at man ikke behøvede at besætte pladsen som docent i nordisk filologi, men at det var paatrængende nødvendigt at faa den sammenlignende sprogvidenskab selvstændig repræsenteret ved universitetet, og da begge ansøgerne i og for sig var kvalificerede til en saadan post og man saa sig ude af stand til at træffe et valg mellem de to »i Retning og Anlæg meget forskellige Ansøgere«, henstillede man til ministeriet, at de begge to ansattes midlertidigt for et tidsrum af tre aar til at holde forelæsninger over sammenlignende sprogvidenskab, for at man i løbet af den tid kunde danne sig et skøn over, hvem af dem der burde foretrækkes. Denne ordning tiltraadte ministeriet, og de modtog begge udnævnelse som midlertidig docent fra 1. april 1871, med et aarligt honorar af 600 rigsdaler. Da den endelige afgørelse skulde træffes, udtalte fakultetets overvejende majoritet sig for Thomsen, som fik fast ansættelse som extraordinær docent i sammenlignende sprogvidenskab fra 1. april 1875 at regne. 1887 blev posten ændret til et ordinært professorat, og Thomsen opgav da den virksomhed som medlem af undervisningsinspektionen, som han i mellemtiden havde overtaget.

Strax ved sin første ansættelse havde han begyndt en forelæsning over de indoeuropæiske sprogs historiske og sammenlignende grammatik, og i den nærmest følgende tid strakte hans undervisning sig over hele det store omraade, som hans studier og forskninger ompændte: han gav en sammenlignende fremstilling af latinsk og græsk grammatik — senere blevet til to meget udførlige forelæs-

ninger over hvert af de to sprogs historie — og af de romanske sprog i deres forhold til og udvikling af latin, holdt øvelser over sammenlignende sprogvidenskab med særligt hensyn til de klassiske og de nordiske sprog, fortolkede de oldpersiske kileindskrifter i sproglig og historisk henseende, gav kursus i finsk og magyarisk, osv.

Ved siden heraf offentliggjorde han i 70-erne en hel række vigtige afhandlinger paa forskellige omraader. Han behandlede punkter af romansk, specielt fransk sproghistorie i »Remarques sur la phonétique romane. L'i parasite et les consonnes mouillées en français« (i Mémoires de la Société de Linguistique. III, (1875) p. 106—23), »*vide, vider*« (i Romania, IV. (1875) p. 257—62), »Phonétique française. E + i en français« (i Romania, V. (1876) p. 64—75), »Latin og romansk. Bemærkninger om skriftsproget i den tidlige middelalder« (i Opuscula philologica ad Joannem Nicolaum Madvigium a discipulis missa, (1876) p. 256—66), »Andare-andar-anar-aller. En kritisk etymologisk undersøgelse« (i Det philologisk-historiske Samfunds Mindeskrift, (1879) p. 197—214). Endvidere holdt han i filol.-hist. samfund 1875 et foredrag om de kypriske indskrifter (trykt i Udsigt over det philol.-hist. Samfunds Virksomhed 1874—76) og ved naturforsker mødet i København 1873 et om de russiske Østersøegnes bebyggelsesforhold, særlig om spor af en gotisk befolkning paa den ældre jernalders tid (trykt i Forhandlinger ved de skandinaviske Naturforskeres 11te Møde i Kjøbenhavn Juli 1873). Et arbejde, der stod i forbindelse med hans studier over mouillerede konsonanter i fransk, og som var omtrent færdigt til trykken i 1877, lagde han til side, da andre forskere var kommet til de samme resultater, og den blev først offentliggjort i hans »Samlede Afhandlinger« (II. 1920. p. 303—27), da det for-

længst var blevet godtgjort, at han i virkeligheden var den første der havde løst det problem, som den handlede om: den tilsyneladende regelløse forekomst i oldindisk snart af *k*-lyd, snart af palatallyd foran vokalen *a* i tilfælde, hvor de beslægtede europæiske sprog (paa deres ældre trin) i tilsvarende ord kun har *k*-lyd. Paavisningen af, at oldindisk oprindeligt har haft en *e*-lyd, hvor vi finder en palatal foran *a*, blev af saare vidtrækkende betydning for hele den indoeuropæiske sammenlignende sprogforskning omtrent samtidig med, at den revolutioneredes ved Verners berømte opdagelse, som Vilh. Thomsens navn for saa vidt ogsaa er knyttet til, som han strax saa dens rækkevidde, da Verner forelagde ham den, og indtrængende opfordrede ham til at offentliggøre den.

I forsommeren 1876 besøgte Vilh. Thomsen Oxford for efter indbydelse at holde en række forelæsninger ved universitetet der. Rejsen derover blev tillige hans bryllupsrejse, idet han kort forinden, den 5. maj, var bleven gift med Karen Charlotte Allen, datter af historikeren C. F. Allen. Som æmne for forelæsningerne valgte han det meget debatterede spørgsmaal om det russiske riges grundlæggelse og nordboernes deltagelse deri, et spørgsmaal, som C. W. Smith nogle aar i forvejen havde været inde paa i noterne til sin oversættelse af Nestors russiske krønike. Thomsens glimrende, saavel i historisk som i sprovidenskabelig henseende beundringsværdige behandling af æmnet udkom samme aar paa engelsk under titlen »The Relations between Ancient Russia and Scandinavia and the Origin of the Russian State« og bidrog meget til at øge hans ry. En tysk Udgave udkom 1879, i 1882 en svensk, 1891 en russisk. Derimod kom dette værk først til at foreligge paa dansk i 1919 i første bind af »Samlede

Afhandlinger« og er derfor langt fra saa almindeligt kendt som det burde være for hans landsmænd.

Allerede i sin doktorafhandling havde han lejlighedsvis omtalt berøringer, som har fundet sted mellem litauisk-lettisk og de finske sprog i en lige saa fjærn fortid som den, hvori en mængde af de germanske laaneord er optagne i finsk, og dette æmne tabte han ikke af syne ved siden af alt det øvrige. I april 1877 gav han de første meddelelser om sine undersøgelser heraf i et møde i Videnskabernes Selskab, som han var blevet medlem¹⁾ af i december 1876 (samtidig med Wimmer, Heegaard og Rasmus Nielsen), og i april 1885 forelagde han sammesteds sit store værk »Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog«, der blev færdigtrykt 1890 og udkom 1893 i selskabets skrifter (6. Række, Hist. og filos. Afdeling, I.)²⁾ Fra midten af 80-erne stammer ogsaa hans afhandling om »Oprindelsen til nogle ejendommeligheder i den danske retskrivning (*ld, nd*)«, der blev meddelt i Videnskabernes Selskab i marts 1885, men først udkom 1893 i »Forhandlinger paa det 4. nordiske Filologmøde i København Juli 1892«.

Vilh. Thomsens ry som en af nutidens allermest fremragende sprogforskere var forlængst rodfæstet, da han i december 1893 i et møde i Videnskabernes Selskab, hvor Madvig-medaljen overrakte ham for hans nysnævnte store værk, forelagde en fuldstændig dechiffriering af de saakaldte Orkhon-indskrifter, der hidtil havde trodset alle tydnings-

¹⁾ Fra 1878 til 1901 var han selskabets redaktør.

²⁾ At Vilh. Thomsen oprindeligt har haft til hensigt efterhaanden ogsaa at behandle berøringer mellem de slaviske og de finske sprog og mellem finsk-ugrisk og iransk, fremgaar af et foredrag, som han holdt i filol.-hist. samfund ^{17/12} 1885 (kort referat i Udsigt osv. 1885—87 p. 123—24). Han opgav det imidlertid efter fremkomsten af Mikkolos afhandling »Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen Sprachen« (1893).

forsøg, og paaviste, at de var affattede i et tyrkisk sprog. Redegørelsen for denne glimrende og epokegørende opdagelse blev trykt i selskabets »Oversigt« for 1893 (p. 285—99) og vakte overalt i den lærde verden den største opsigt og interesse. Den russiske (men tyskfødte) lærde Radlof, der selv havde leveret en udgave af indskrifterne og deltaget i tydningsforsøgene, benyttede sig af Thomsens dechiffriering til i huj og hast at levere den transkription og oversættelse af disse meget lange indskrifter, som Thomsen naturligvis havde i sinde at give, men som han foreløbig blev forhindret i at arbejde paa af en alvorlig, langvarig sygdom. Til gengæld var hans overlegenhed over Radlof aabenbar for alle, da han i 1896 offentliggjorte sin udgave af indskrifterne, forsynet med oversættelse og noter: »Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées« (i femte bind af det finsk-ugriske selskabs skrifter). I nær forbindelse hermed staar hans vigtige afhandling om konsonantsystemet i det uiguriske sprog, der fremkom som meddelelse paa den 11. internationale orientalistkongres i Paris 1897 og blev trykt 1901 i det magyarske tidsskrift »Keleti Szemle« (Revue orientale) bd. II p. 241—59. Men samtidige arbejder af ham bevæger sig paa helt andre omraader. I 1898 forelagde han i Videnskaberne Selskab sine »Etudes lyciennes« (trykt i Oversigt for 1899), i 1899 sine »Remarques sur la parenté de la langue étrusque« (trykt sammesteds), og samme aar skrev han i Arkiv för nordisk filologi (bd. 15, p. 193—97) en lille afhandling: »Hvad betyder guldhornets tawido?«

Af arbejder fra den følgende tid skal her blot nævnes¹⁾ hans »Sprogvidenskabens historie«, skrevet som indbydel-

¹⁾ Med Hensyn til en fuldstændig fortegnelse over Thomsens arbejder (indtil 1912) henvises til den af Joh. Eyser udarbejdede Thomsen-bibliografi i »Festschrift Vilhelm Thomsen« (1912) p. 222—236.

sesskrift til universitetets fest i anledning af Kristian IXs fødselsdag 1902, »Videnskabens fællessprog« (1905), en fremstilling af latinens anvendelse som lærd sprog, »Oldarisk kultur«, en kortfattet oversigt over sprogvidenskabens resultater med hensyn til det indoeuropæiske urfolks kulturstandpunkt (i »Verdenskulturen« 1907), samt hans bearbejdelse af den bornholmske lydlære i indledningen til Espersens bornholmske ordbog, hvis udgivelse paa Videnskabernes Selskabs foranstaltning han afsluttede sammen med Wimmer (1908). Det kan her tilføjes, at han ligeledes sammen med Wimmer varetog afslutningen af Videnskabernes Selskabs danske ordbog (1905).

Det siger sig selv, at en videnskabsmand af Thomsens rang i tidens løb blev genstand for mange æresbevisninger. Mangfoldige lærde selskaber har gjort ham til medlem eller æresmedlem, og da Videnskabernes Selskab efter Jul. Thomsens død 1909 skulde vælge en ny præsident, var det en selvfølge, at valget enstemmigt faldt paa ham. Paa femogtyveaarsdagen for hans doktordisputats overrakte en kreds af disciple ham et stateligt festskrift, og da han i januar 1912 fejrede sin 70-aars fødselsdag, æredes han med to festskrifter, der begge var internationale. Det ene var »Festschrift Wilhelm Thomsen zur Vollendung des siebzigsten Lebensjahres am 25. Januar 1912 dargebracht von Freunden und Schülern« indeholdende bidrag af 7 danske (3: de der ikke havde bidraget til det tidligere festskrift fra 1894) og 28 udenlandske lærde, hvoriblandt navne som Brugmann, Meillet, Saussure, E. Kuhn, Silvain Lévy, Bezzenger, Wackernagel, Setälä osv. Det andet var 12. bind af tidskriftet *Finnisch-ugriske Forschungen* med undertitlen »Festgabe für Vilh. Thomsen« og indeholdt bidrag dels fra finsk side, dels fra forskellige andre landes videnskabsmænd.

Den berømte turkolog A. von Le Coq mødte personlig for at overbringe lykønskning, og fra Finland kom en deputation med Setälä som ordfører. Den næste dag var der møde i Videnskabernes Selskab, og det formede sig som en fest for Vilh. Thomsen med familie. Wimmer talte paa selskabets vegne og oplæste en af samtlige medlemmer underskrevet adresse, der tolkede deres højagtelse og beundring for baade videnskabsmanden og mennesket Vilh. Thomsen. Axel Kock bragte en hilsen fra svenske fagfæller og elever, og der blev oplæst lykønskningsskrivelser og -telegrammer fra udenlandske medlemmer, bl. a. fra Michel Bréal. Senere holdt Otto Jespersen en tale, der varmt gav udtryk for hans diciples hengivenhed og taknemlighed.

I september 1912 besøgte Thomsen igen Finland efter 40 aars forløb. Han var indbudt til at holde en række forelæsninger ved universitetet i Helsingfors, og Det finsk-ugriske selskab, hvoraf han var æresmedlem, skulde samtidig afsløre en buste af ham, som den finske billedhugger Alpo Sailo havde modelleret aaret i forvejen i København. Hele opholdet i Helsingfors blev en storslaet hyldest til ham fra finnernes side. Da han skulde holde sin første forelæsning, blev han modtaget med stor højtidelighed af en repræsentativ forsamling, og et sangkor afsang »Suomis sång«. Et par af de sidste forelæsninger holdt han paa finsk, hvad der gjorde det dybeste indtryk paa tilhørerne. Søndag formiddag den 22. september bragte studenterne ham et fanetog. Deres ordfører kom i spidsen for en mindre deputation op paa hans værelse og holdt en smuk tale til ham paa finsk, og derefter maatte han ud paa hotellets balkon, hvor han modtog studenternes stormende, minutlange hyldest — det var første gang, hed det sig, at Finlands ellers stærkt splittede studenterkorporationer havde

kunnet enes om en samlet optræden. Efter ovationerne fulgte Thomsen med studenterne til deres forsamlingsbygning, hvor han aflagde besøg i de forskellige »nationers« lokaler og skrev sit navn i deres protokoller. Dagen derefter afslørede hans buste i et højtideligt møde i Det finsk-ugriske selskab. Setälä holdt ved denne lejlighed en længere tale paa finsk, hvori han gjorde rede for Thomsens betydning for sprogvidenskaben og for den finsk-ugriske sprogforskning i særdeleshed. Ved en paafølgende mægtig banket, hvor der var samlet alt hvad der har et navn i Finland (uden for de lærdes kreds bl. a. forfatteren Juhani Aho og maleren Axel Gallén-Kallela), hyldedes han paa den maade, at de finske forskere, der har gjort studiet af de finsk-ugriske sprog til speciale, talte til ham paa forskellige af disse sprog. Setälä begyndte med en tale paa livisk, en anden taler fortsatte med estisk, en tredje med magyarisk og syryensk, en fjerde med ostjakisk, en femte med vogulisk og en sjette med lappisk. Derefter blev der fremsagt et latinsk digt til hans ære, en student talte paa esperanto, hvorefter der fulgte taler paa sanskrit, turkmenisk, suaheli, norsk, assyrisk, litauisk og svensk.¹⁾ Ved afrejsen fra Helsingfors mødte der paa banegaarden et sangkor, der sang »Der er et yndigt land« i finsk oversættelse, og ved ankomsten til Åbo kom en deputation ind i kupeen og takkede Thomsen i hjærtelige ord for alt, hvad han havde været for Finland.

Den 31. august tog Vilh. Thomsen sin afsked som professor ved universitetet, og Carlsbergfondets direktion (som

¹⁾ Samtlige taler er udgivne under titlen »Orationes ad Guilelmum Thomsen hospitem Fennorum linguis variis habitæ dd. XVIII—XXIII m. sept. Helsingæ MCMXII« med tillæg af et digt paa mongolsk og oldtyrkisk af turkologen Ramstedt.

han selv havde været medlem af fra 1902 til 1913) bevilgede ham en aarlig hædersgave paa 6000 Kr. Opgivelsen af hans mere end fyrretyveaarige akademiske lærervirksomhed betød imidlertid ikke, at han nu vilde nyde et velfortjent otium. Ikke blot vedblev han til slutningen af 1916 at holde mere private forelæsninger og øvelser i sit hjem, især over finsk og gl. tyrkisk, men hans videnskabelige arbejdskraft, som et skrøbeligt helbred og flere alvorlige sygdomme aldrig havde brudt, viste sig at være usvækket. I 1916 udgav han under titlen »Turcica« (i Det finsk-ugriske selskabs skrifter bd. 37) en række studier over forskellige lydlig og grammatiske forhold i det »oldtyrkiske« sprog. Fra 1919 til 1922 besørgede han en udgave af sine samlede afhandlinger, der i tre bind omfatter det meste af hans produktion (med undtagelse af bogen om Orkhonindskrifterne og det store værk »Berøringer osv.«, samt alle de mere lejlighedsvis skrevne artikler) og som er af vigtighed ved de tilføjelser, han har gjort paa flere steder for at tage stilling til andre forskeres resultater og for at sige sin mening om forskellige moderne fantastier. For øvrigt vedblev han til det sidste at arbejde paa en ny udgave af de tyrkiske runeindskrifter.

Det har ikke været min opgave her i aften at tale nærmere om Vilh. Thomsens betydning som videnskabsmand og om hans høje værd som menneske. Det vil andre nu om lidt gøre. Men selv om jeg kun har givet en objektiv skildring af hans liv, haaber jeg dog, at man bag ved denne har kunnet mærke noget af den hengivenhed og kærlighed, som jeg ligesom saa mange andre har følt for vor store, uforglemmelige mester.

II.

Av **Otto Jespersen.**

Det må være mig tilladt at give disse mindeord en personlig farve: idet man tar avsked fra en mand, som man i snart 46 år har set op til som det store forbillede for videnskabeligt virke, har beundret som sin lærer og senere som sin kollega og højagtet som menneske, trænger der sig personlige minder frem, som ikke kan tilsidesættes i forsøget på at tegne et billede av den store sprogforsker, som vi nu har mistet.

Den første forelæsningsrække jeg hørte hos Vilh. Thomsen — det var i efteråret 1881 — handlede om fonetik eller, som han kaldte det, lydfysiologi. Jeg hade i foråret og sommeren, da jeg begyndte mine sprogvidenskabelige studier, på egen hånd, før jeg vidste at Thomsen vilde tale derom, forsøgt at sætte mig ind i fonetik, der netop dengang fejrede et stort gennembrud ved værker af de tre store S'er, som vi kaldte dem, englænderen Henry Sweet, nordmanden Johan Storm og tyskeren Eduard Sievers, men det blev av største betydning for mig, at jeg strax ved mit studiums begyndelse fik en mundtlig fremstilling av fonetikken, for sproglyd skal høres og ikke blot kendes gennem bøger, og Thomsens fremstilling var fortræffelig, fordi han foruden sin store teoretiske viden praktisk kendte så mange sprog som de lever på folkenes læber.

Var det et stort held for mig, at mit første semester bød på den første forelæsning, der overhodet er holdt over dette æmne ved vort universitet, så hade jeg også det store held, at jeg strax kom i personlig berøring med Thomsen

ved en lille tilfældighed. I een av sine første forelæsninger havde Thomsen beklaget at han aldrig havde set Melville Bells i 1867 udkomne værk »Visible Speech«, der havde bragt vokallæren ind i nye baner: værket fandtes ikke på noget av vore biblioteker og var utilgængeligt i boghandelen. Nu havde jeg fået opsporet at et udtog af værket »Visible Speech for the Million« endnu kunde fåes, og havde købt det: jeg gik da ved næste forelæsning op til Thomsen med heftet og spurgte om han ikke vilde låne det. Nogen tid efter, da jeg stod i universitetsbibliotekets lille snævre udlånslokale, kom Thomsen ind, og da han såe mig, kom han strax hen: »Var det ikke Dem der lånte mig Bells bog?« og så spurgte han mig ud om mine studier. Denne samtale lagde for mig grunden til den varme hengivenhed jeg altid har følt for mennesket Vilhelm Thomsen, fordi han kom den begyndende student imøde med en virkelig hjertevindende venlighed; den blev indledningen til mange samtaler i årenes løb, hvor jeg som hans andre elever stadig havde følelsen av at man trygt kunde gå til ham med sine tvivlsmaal og spørgsmål og altid kunde få gode råd og oplysninger om mangt og meget.

Fra de følgende semestre mindes jeg især en lang forelæsning om de indoeuropæiske sprogs sammenlignende lyd lære, hvor vi fik en udmærket og begejstringsvækkende fremstilling af alt det nye der netop i slutningen af halvfjerdserne og begyndelsen af firserne var kommet frem på dette område og hade ændret hele grundopfattelsen af vor sprogæts gamle lydssystem — en omvæltning, hvori den først av Thomsen selv opdagede palatallov og Verners erkenden av sammenhæng mellem oldindisk aksent og vor sprogklasses konsonantskifter hade spillet en stor rolle. Igennem Thomsens langsomme, rolige, vel overvejede frem-

stilling dukkede efterhaanden to ting levende frem for hans unge tilhørere, for det første selve sammenhængen mellem sprogene, selve den måde hvorpå de i århundredernes løb ændrer sig og spalter sig; for det andet den måde hvorpå videnskaben bygges op af de mange forskere, der arbejder hånd i hånd og hver bringer sin sten eller skærv til den store imponerende bygning som vor tids forskning har opført. Thomsen anførte altid samvittighedsfuldt de forskellige forskeres bidrag og bedømte dem med upartisk retfærdighed, men uden skarpe ord selv overfor anskuelser som han anså for helt forfejlede: en lille pause, og så et stilfærdigt: »men det kan nu ikke være rigtigt« med en kort begrundelse, der stillede den fejlagtige opfattelse til side og fejede uklarhed og uvidenhed bort uden større omsvøb.

Desuden deltog jeg bl. a. i øvelser over sent latin, hvor vi fik indblik i, hvordan de sprogfejl der begåes i en gammel kogebog eller i de longobardiske love, tillader slutninger til en bagved liggende udvikling i talesproget og viser os en bro mellem klassisk latin og italiensk og fransk osv. Denne øvelse stod i forbindelse med en gennem flere semestre fortsat fremstilling av romansk sproghistorie, som var holdt før mine sproglige studiers begyndelse, men som jeg hade skrevet av efter en kammerats hefter, og som måske mer end noget andet har bidraget til at gi mig indblik i sprogudvikling og sprogsammenhæng.

Av forelæsningerne fra disse år blev intet offentliggjort undtagen oversigten over sprogvidenskabens historie i et universitetsprogram. Men det er min faste overbevisning, at det vilde ha været til stor gavn for hele sprogvidenskaben, om disse forelæsninger dengang var blevet trykt i et av de store sprog: de vilde overalt være brugt som en uovertræffelig indledning til studiet av disse sprog, og selvom

de ikke kunde måle sig med fx Meyer-Lübkes og Brugmanns grammatikker i fylden af medtagne enkeltheder, vilde de langt ha overgået dem i kritisk behandling og i overblik med fremhæven av det virkelig vigtige. Men desværre var jo Thomsen aldrig ivrig med at trykke det som i og for sig var færdigt fra hans tanke og hånd: dærfør kom han ikke til overfor udlandet at spille den rolle i den romanske og i den indoeuropæiske sprogforskning som han i og for sig hade fortjent, og meget som burde være kommet alverdens sprogforskere til gode, kom kun til at gavne den forholdsvis snævre kres der sad og lyttede til hans ord ved vort universitet. Men vi var til gengæld lyd-høre, og for os betød disse forelæsninger en indvielse i videnskabens allerhelligste: de mundtlige foredrag kom til at virke på en måde som det trykte ord aldrig kunde ha gjort, og hele Thomsens fine, stilfærdige, fornemme væsen prægede hans undervisning på en uforglemmelig måde: vi følte at der stod en personlighed bagved ordene, som var adlet i sandhedserkendelsens tjeneste og på intet punkt vilde svigte de højeste idealer.

Sjældent har vel en universitetslærer været omfattet med så stor hengivenhed av sine elever som Vilh. Thomsen, og da han foredrog den almindelige og sammenlignende sprogvidenskab, som alle filologer hade mer eller mindre brug for, kom han til at påvirke mange, hvis fag i og for sig var meget forskellige. Da tanken ved hans fem-og-tve-års doktorjubilæum kom frem om et festskrift til ham, var det dærfør heller ikke få som med glæde greb lejligheden til at hædre deres lærer; og at det ikke var helt ringe forskere han hade uddannet, og at de dyrkede meget forskellige områder, vil let ses, når jeg blot nævner navnene på dem blandt bidragyderne som har været eller er med-

lemmer av Videnskabernes selskab: Dines Andersen, Vilh. Andersen, Drachmann, Heiberg, Hude, Jespersen, Finnur Jónsson, Kinch, Lange, Nyrop, Olrik, Holger Pedersen, Søren Sørensen. Til et senere festskrift, hvor hovedmassen av bidragene kom fra udlandet, kom herfra Buhl, Sandfeld, Sarauw og Thalbitzer.

Hver av disse — og mange flere — har lært av Vilh. Thomsen, og har lært ikke alene i al almindelighed, men hver for sig sikkert også indenfor det område han selv har valgt som genstand for sit særlige studium. For Thomsens viden i sprogenes verden var enestående. Hans hukommelse var fænomenal, og indenfor mangfoldige sproggrupper hade han ikke blot et almindeligt overblik, men fast og sikker viden om mange av den slags enkeltheder, som ellers er tilbøjelige til at slippe ud av mindet, når man ikke lige beskæftiger sig med vedkommende sprog. Alting i hans hjerne var på plads og kunde findes frem uden besvær.

Thomsens trykte arbejder er mangesidige uden dog ret at vise hans videns alsidighed. De udmærker sig alle ved sikker metode og ved hans ejendommelige forening av forsigtighed, der på intet område udkastede vovede teorier, og dog stor dristighed til at gi sig i kast med store og vanskelige opgaver. De kan væsentligt samles i tre grupper: berører mellem folkene i Øst-Europa, palatallyds udvikling, og tydning af gamle indskrifter.

Til den første hører hans doktordisputats om »Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske«, der ikke alene blev banebrydende for finsk sprogforskning, men også fik betydning for vor egen sproggruppe, idet den viste at vi ved hjælp av de finske låneord kunde få indblik i

vore ords skikkelse i en form der var ældre end den de ældste runeindskrifter viser os. Fortsættelsen av disse låneordstudier omhandler de baltiske sprog (litauisk og lettisk) og deres berøringer med finsk-ugrisk. Ind imellem dem kommer skriftet om det russiske riges grundlægning ved skandinaverne — alle tre hvilende på omfattende studier og førende til sikre resultater, og alle tre prægede av en forbinden av almenhistoriske og sproghistoriske kendsgerninger, så at de to områder bringes til at kaste lys over hinanden, men hovedsagen er dog det sproglige, som bruges til at belyse forhold, både i politisk historie og i kulturhistorie.

Den anden gruppe er arbejderne om palatallyd i flere sprog. Herhen hører den avhandling om den indoeuropæiske palatallov, der ved tidernes ugunst blev lagt til side i halvfjerdsene og først blev gravet frem igen, da for få år siden de samlede avhandlinger skulde trykkes: den førte beviset for at den græske vokalisme langt mere end det ældre slægtled av forskere troede, repræsenterede et oprindeligt trin av vor sprogæt, så at sanskrit altså for så vidt degraderedes. To vigtige avhandlinger påviste palataliseringer i gamle romanske sprog, og endelig er der avhandlingen om de nogenlunde tilsvarende forhold på dansk, hvor flere stedmaal har bevaret palatale eller palataliserede lyd, og hvor vi i retskrivningen har et mærkeligt minde derom i den måde hvorpå vi i mange tilfælde skriver et *d*, der aldrig har været udtalt som sådant, efter *l* og *n*, som i *falde*, *vand*. Han har dær bl. a. kunnet påberåbe sig nogle breve, som hans svigerfar Allen hade udgivet, fra Kristian IIs dronning Elisabet, der efter udtalen staver fx *mayn* mand, *wayn* vand, *ayl* al, *fuyl* fuld osv., hvad der kun kan betegne en udtale som den der den dag i dag er almindelig i store dele av Jylland.

Den tredje gruppe af Thomsens arbejder hænger sammen med hans lyst til at råde gåder. Han morede sig med at finde ud av sifferskrift og hade en betydelig færdighed heri. Det er da heller ikke forunderligt at han fandt sig tiltrukket av de forskellige indskrifter, der fra gammel tid er overleverede i sprog man enten slet ikke eller kun til dels kender. Vi har dærfør avhandlinger om kyprisk, lykisk og etruskisk. Den store etruskiske gåde lykkedes det ham ganske visst ikke helt at løse — og måske får man aldrig den fuldstændige løsning, medmindre der skulde opdages en tosprogsindskrift der sætter os i stand til at læse dette hemmelighedsfulde sprog. Men til gengæld er det jo bekendt, at det lykkedes Vilh. Thomsen med ett slag at løse den gåde der indeholdtes i de sibiriske indskrifter fra Orkhon og Jenessej. Denne glimrende bedrift, der overstråler alt lignende arbejde indenfor sprogvidenskaben, er så tit omtalt og kommenteret, at jeg ikke behøver mange ord for at udtale min beundring for den forening av skarpsind, tålmod og omfattende sprogkundskab, der her bragte et av alle anerkendt resultat. Dette er så meget mere beundringsværdigt som det sprog, tyrkisk, som Thomsen fandt i disse indskrifter, tidligere slet ikke hørte til Thomsens spesialstudier.

Men efter opdagelsen kom det til at høre til hans allersærligste områder, idet han ikke gjorde hvad han egentlig med god samvittighed kunde ha gjort, nemlig at gi forskerne nøglen til gåden og så overlade enkeltheder i udforskningen og tolkningen av indskrifterne til andre. Med sin store grundighed og samvittighedsfuldhed vilde han trænge til bunds i dette store stof, der dærfød kom til at lægge beslag på alle hans sidste år, da svaghed ikke tillod ham at virke med fuld kraft. Men alt det væsentlige til den

endelige udgave av de oldtyrkiske mindesmærker er gjort, og samarbejdet med dr. Kurt Wulff er så vidt fremmet, at denne forhåbentlig snart vil kunne forelægge Thomsens sidste arbejde i fuldt færdig skikkelse.

Vi andre kan måske ha lov til på en viss måde at beklage, at tyrkisk i så mange år optog Thomsen, da det vel nok vilde ha været os kærere, om han isteden hade skænket os flere arbejder om sprog der ligger vore egne interesser nærmere: vi veed jo hvor stor hans viden og hvor sikker hans hånd var, så at han både på nordiske og romanske og andre indoeuropæiske sprogs område kunde ha skænket os endnu mere foruden det vi allerede glæder os over.

Skønt man efter Thomsens hele sindsleje skulde tro at han på de fleste områder var nærmest konservativ, var han dog, når det gjaldt sproglige spørgsmål, ingenlunde bange for nye retninger. Da vi i 1886 stiftede den skandinaviske forening for nye metoder i sprogundervisning med det utålmodige navn Quousque tandem, meldte Thomsen sig strax ind. Han var også tilhænger af tanken om et kunstigt internasjonalt hjælpesprog og udtalte det offentligt: han erklærede Ido for bedre end Esperanto. Og det er bekendt at han for få år siden offentlig skrev til fordel for avskaffelsen av de store begyndelsesbogstaver i danske substantiver. De små bogstaver og det svenske å brugte han i sine bøger og private breve allerede fra sin tidlige ungdom, men i officielle skrivelser, og ved enkelte lejligheder også på tryk, brugte han store bogstaver og dobbelt-a.

Vilh. Thomsens liv har været rigt på anerkendelse og hæder fra mange sider. Alle der har været i berøring med

hans værker eller med ham selv personligt, har været enige om at højagte ham, og i mange år har han ubetinget stået på første plads iblandt danske videnskabsmænd, selvskrevet og ubestridt præsident for Videnskabernes selskab. Men ingen ydre æresbevisning og ingen hæder fra kolleger og andre kunde få bugt med hans ydmyge følelse av hvor lidt et menneske dog er istand til at udrette. Trods al hans beskedenhed hade han jo nok en følelse av sit eget værd; men han søgte aldrig berømmelse eller hæder: hæderen søgte ham, og han selv trængte aldrig sig selv eller sine meninger frem. Han talte sjældent og nødigt om sig selv og sin egen indsats i videnskaben. Det viste sig tydeligt, da der opstod strid mellem tyske lærde om, hvem der egentlig var den første opdager av palatalloven: da var det ikke ham, men Verner der fremdrog Thomsen som den egentlige førstemand, og talte man med ham om det, var det somom det i bunden var ham ukært at hans navn var blevet inddraget, da prioritetsstridigheder lå hans sind så fjernt. Nå, han hade jo også meget andet i behold, selvom det ikke var blevet åbenbaret at han også hade fundet *den* lov.

Et ualmindeligt rigt og smukt liv er her avsluttet, og man kan vel tilføje, et ualmindeligt lykkeligt liv, hvad der skyldes ikke alene hæderen udefra, ikke alene den dybe forskerglæde, som enhver videnskabsmand kender og som han har kendt i usædvanlig grad, men også det harmoniske forhold i hans hjem, hvor hans fortræffelige hustru i over halvhundrede år på den smukkeste måde forstod at skabe om ham den atmosfære der passede til hans eget fine væsen. Den der har haft den lykke i en række år at komme jævnlige hos dem, kan kun med fattige ord gi udtryk for

den taknemmelighed han føler mod dette av åndsadel og hjertegodhed prægede hjem, hvor det altid var festligt at komme, selv når der kun var få gæster.

Den store videnskabsmand, den fine personlighed, den prægtige gamle ven vil leve længe i vort minde.

III.

Af Harald Høffding.

Ved en stor Forskers Død dvæles der naturligvis først og fremmest ved hans videnskabelige Gerning. Men der vil ogsaa være Grund til at spørge, i hvilket Forhold hans Forskervirksomhed har staaet til hans Personlighed i det hele. Videnskabelig Forsken er selv en af de Former, i hvilke en Personlighed kan lægge sig for Dagen, og i den prægtige Samling af vor afdøde Præsidents Arbejder, der foreligger, har vi ogsaa et Billede af, hvad han var som Menneske. Men det kan have sin Interesse at spørge, hvorvidt Videnskaben mødte særlige gode Betingelser hos denne bestemte Personlighed, saa han ifølge sin Ejendommelighed kom Videnskaben imøde. Og endelig kan det ogsaa have Interesse at spørge om saadanne Sider ved Personligheden, der ikke umiddelbart har noget med Videnskab at gøre.

Den, der havde den Ære og den Lykke at staa Vilhelm Thomsen nær, kunde ikke andet end erfare, i hvor høj Grad netop hans Personlighed egnede sig til at være en tro og god Tjener i Videnskabens Rige. Der er især to Ting, som Videnskaben forudsætter hos sine Dyrkere. Den kræver Sans for rationel Sammenhæng, Aabenhed i Sindet for en stor Horizont, der gaar langt ud over det sædvanlige Livs Interesser og Synsmaader. Men den kræver tillige Sans og Evne til at opfatte det Smaa og Enkelte og se dets Sammenhæng med det Store og Almene. Renhed og Aabenhed i Sindet var nu det, der især udmærkede Vilhelm Thomsen. Der var i hans Forhold til hans Videnskab og til den Side af Tilværelsen, den var rettet imod, ingen Bagtanke, intet For-

behold, og man havde stadig Indtrykket af, at han følte sig staa overfor en stor Tingenes Verden, hvis Love det var hans Opgave at efterspore. Men han havde ogsaa Sans for de simpleste sproglige Fænomener ud fra den Tro, at de hang sammen med og kunde vidne om en stor Sammenhæng i Sprogets Verden. Hans store Lærer, den berømte klassiske Filolog Madvig, sagde til ham i Anledning af et af hans første Arbejder over lydsproglige Fænomener (det maa have været et Udkast til den senere Afhandling om Stavemaaden *ld* og *nd* paa Dansk), at det var dog for smaa og ubetydelige Ting at beskæftige sig med. Men Thomsen har haft samme Tro som Aristoteles, der i sin Naturhistorie forsvarer sin Syslen med uanselige Smaadyr, idet han anfører Herakleitos' Ord: »Ogsaa her er Guder!« Denne Sans for det Smaa, betinget ved Forudsætningen om en stor Baggrund, prægede ogsaa Thomsen i hans daglige Liv. Han fulgte med i, hvad der foregik om ham, og ligesom han, hvor Talen var om et sprogligt Fænomen, ikke skyede nogen Møje for at klare det, men sprang omkring (i den Tid han endnu kunde springe) i sit Bibliotek for at finde Oplysninger, naar han ikke havde dem paa rede Haand i sin fortrinlige Hukommelse, saaledes kunde han søge rundt om for at belyse et Emne, der blev drøftet i selskabelig Samtale. I hans Familie og i hans Vennekreds smilede man ofte over hans Lyst til at slaa op i sine Lexika (til hvilke Krak's blaa Bog ved saadanne Lejligheder hørte) ved enhver mulig Anledning.

Der hører stort Arbejde og stor Taalmodighed til at finde den Sammenhæng mellem det Store og det Smaa, som Videnskaben kræver. I nogle Ord, jeg paa hans Venners Vegne rettede til ham paa hans 80 Aars Fødselsdag, mindede jeg om, at man havde defineret Geniet som den store Taalmodighed, og viste, at det passede godt paa det

gamle Fødselsdagsbarn. I utrætteligt og trofast Arbejde havde han gennemført sine dybtgaaende Undersøgelser. Og Taalmodighed har han ogsaa faaet Brug for i Livet under den lange Række af Lidelser, der opfyldte saa stor Del af hans Liv. Trods hans kraftige Udseende havde han dog megen Sygelighed at gennemgaa. Lunge og Hjerter, Mave og Blære var ofte Udgangspunkter for livsfarlige Sygdomme. Han klagede sig ikke, men der kunde være Vemod over ham ved at være afskaaret fra meget, der før havde voldt ham Glæde, ikke mindst Udflugter i den frie Natur. Han fik Taarer i Øjnene, da jeg engang ifjor ikke kunde lade være med at fortælle om en herlig Tur gennem Rude Skov. Trods alt holdt han fast ved Livet, og Livslysten vaagnede stedse paany i ham. — I denne Sammenhæng maa vi mindes hans Hustru, med hvem han ifjor fejrede sit Guldbryllup, og som i de mange Aar og gennem de mange Sygdomme taalmodig og trofast stod ved hans Side, med Forstaaelse for hans store Arbejde og med utrættelig Om-sorg for hans Sundhed.

Denne store Taalmodighed hang sammen med den Mildhed, der prægede hele hans Væsen, og med den Beskedenhed, der ofte med Rette betragtes som ejendommelig for ham. Æren kom til ham, men han søgte den ikke, selv om han kunde være barnlig glad over den. Nu er, som jeg har sagt i min Etik, Beskedenhed ikke saa stor en Dyd, som man gør den til, og for Thomsens Vedkommende har man ofte overdrevet denne Side i hans Karakter. Hans Mildhed var forenet med Bestemthed og hans Beskedenhed med berettiget Selvfølelse. Han kunde udtale sig skarpt om Ting, han ikke syntes om. Da vi var med at indbyde til en Landsindsamling for et nyt Nationalmuseum, var det aftalt, at Indbyderne ikke selv skulde udtale nogen

Mening om Stedet, men jeg havde undertiden Møje med at holde ham tilbage fra at udtale sig om et bestemt Sted, hvor han for ingen Pris vilde have, at det skulde ligge. Hvad Beskedenheden angaar, er det rigtigt, at han sjelden selv talte om sine Opdagelser. Jeg erindrer tydelig den stilfærdige Maade, paa hvilken han meddelte mig sin Tydning af Orkhonindskriften. Det var en Mandag Morgen for nogle og tredive Aar siden, da vi gik fra Gymnastik (det kunde vi dengang øve). Med halvt hviskende Stemme sagde han: »Jeg tror nok, at jeg i Lørdags Aftes gjorde en Opdagelse«. Han hadede Praleri. Men han vidste bestemt, hvor han stod. Værdien af den Indsats, han gennem alvorligt Arbejde havde gjort i sin Videnskab, var han sig fuldt bevidst. Jeg har aldrig set ham saa vred, som da en Russer vilde gøre ham Rangen stridig som første Tyder af Orkhonindskriften. Hans ellers milde Øjne funkede, og han stampede med Foden. Han hverken undervurderede eller overvurderede sig selv. Jeg er ofte ved ham kommen til at tænke paa, hvad Goethe sagde, da Romantikerne vilde stille Tieck som jevnbyrdig ved Siden af ham: »Det er, som om jeg vilde stille mig ved Siden af Shakespeare«. Jeg tror, Thomsen vilde udtale sig paa lignende Maade om sit Forhold til sin Videnskabs Storheder.

Man har talt meget om hans Tavshed. Af sine Ungdomsvenner kaldtes han »Vilhelm den Tavse«, og det blev sagt om ham, at han kunde tie paa 50 Sprog. Han interesserede sig ganske særlig for Sprogenes Struktur. Men mange af dem talte han ogsaa. Finsk talte han som en Indfødt. Jeg har ogsaa undertiden hørt ham tale med de slovakiske Drengene, der i tidligere Dage løb om og solgte Rottfælder og Fuglebure. Deres Ansigter straaledede ved pludselig at høre sig tiltalte i deres Modersmaal. En italiensk Dame,

der opholder sig her i Byen, traf ham ifjor i mit Hus, og er siden fuld af Beundring for hans smukke Udtale, i hvilken ingen fremmed Accent var at mærke.

I det daglige Liv var han ganske vist tavs. Men det var en Tavshed, der (saalænge hans Hørelse ikke var svækket) ikke isolerede ham. Han lyttede gerne til, hvad man kunde fortælle ham, og han gjorde mange kritiske eller supplerende Bemærkninger, der kunde føre Samtalen videre. En lun Humor kom ofte frem hos ham ved saadanne Lejligheder. Om sine personlige Tanker og Stemninger ved Livet talte han sjelden. Hans religiøse Sindelag var præget af Pietet mod de overleverede Forestillinger, mere end af selvstændig Eftertanke. En mild Konservatisme var idethele ejendommelig for ham.

Jeg har kendt Vilhelm Thomsen ca. 60 Aar. For 50 Aar siden blev vi paa hans Forslag Dus. Og i de sidste 40 Aar kan jeg sige, at vi var nære Venner. Det var ved Samtaler paa Hjemvejen fra den Gymnastik, vi i sin Tid øvede, at vi kom hinanden nærmere. I hans Hjem har jeg selv følt mig hjemme og dér havt nogle af mine bedste Timer. Hvad han har været for mig ved sin Kundskabsfylde, ved sit videnskabelige Sindelag og ved sit milde og kærlige Væsen, kan jeg ikke finde Ord for. Han var en vennesæl Mand. De hjertelige Øjne, der straaled hans Venner imøde, vil ingen kunne glemme. Disse Øjne, der i Videnskaben havde set saa klart, dybt og skarpt, og som vendte sig lysende og varmende mod dem, der kom ham nær — dem skal vi aldrig møde mere. Men efter det mægtige Arbejde og de mange Lidelser har han nu faaet Fred. Og Ære vil for stedse være knyttet til hans Navn.

IV.

Av **E. N. Setälä.**

Det var en påskdag med yrväder och snöslask, då jag såsom alldeles ung man anlände till Köpenhamn år 1888. Efter att ha i två dagar promenerat på gatorna i den för mig fullkomligt främmande staden tog jag annandag påsk på eftermiddagen mod på mig och ringde å Lykkesholmsallée på en dörr, på vars plåt det stod: *Vilh. Thomsen*. Jag måste säga, att det var med klappande hjärta jag ringde, då det kändes mig förmätet att tränga mig på en familj under helgdagarna. Dessutom kände jag en kolossal respekt för namnet Vilhelm Thomsen — jag visste icke huru jag skulle kunna presentera mig för en sådan koryfé inom vetenskapen som han. Men ungdomens oförskräckhet segrade, jag ringde, dörren öppnade sig för mig och efter ett ögonblick såg jag för första gången Vilhelm Thomsen med sina goda, kloka ögon framför mig hjärtligt välkomnande främlingen. Jag hade ju goda rekommendationer med mig: hälsningar från Otto Donner i Helsingfors, Adolf Noreen och J. A. Lundell, hos vilka jag studerat i Uppsala, och de färskaste från den snillrike och hjärte gode Esaias Tegnér, i vars gästfria hem jag i Lund firat påskaftonen. Det syntes dock icke komma an på rekommendationerna — Vilhelm Thomsen tog naturligtvis vänligt emot hälsningarna och frågade efter sina vänners befinnande, — men han sade, att han hade läst mina arbeten och yttrade sig vänligt om dem, uttalade sin glädje över att jag på studieresa kommit till Köpenhamn. Jag meddelade, att jag hade för avsikt att med hans til-

låtelse åhöra hans föreläsningar samt på samma gång studera Rasks efterlämnade anteckningar och korrespondens för att taga reda på hans finska studier och finska förbindelser. »Av mina föreläsningar kan Ni icke ha mycken nytta,« sade Vilh. Thomsen, »ty de måste enligt sakens natur vara mycket elementära — Ni vet allt detta och mycket mera i förväg.« Men att jag ville studera Raskiana, däröver uttalade han särskilt sin glädje. Då jag frågte honom, om han kunde ge mig anvisning på en person, som kunde läsa med mig litet danska för att jag måtte komma något in i dansk fonetik — jag hade nämligen i Uppsala hos Lundell studerat både svensk och rysk fonetik och ville nu fortsätta med den svåraste fonetiken i hela världen, den danska —, så såg han på mig med sina vänliga ögon och sade: »Jag har också sysslat litet med fonetik, skulle Ni antaga mig som Er lärare i dansk fonetik. Vi kunna börja i morgon, om Ni vill«. Ytterst generad tackade jag för anbudet. »Men nu skola vi gå och dricka te hos damerna,« sade min älskvärde värd. Jag blev presenterad för fru Thomsen och för de släktingar och nära vänner, som voro församlade. Och snart kommo barnen in och stiftade omedelbart vänskap med främlingen. Och timmarna i fonetiken, middags- och frukostbjudningarna till det gästfria hemmet, promenaderna efter föreläsningarna osv. gjorde att jag snart började gå ut och in som barn i huset.

Jag har nämnt detta, som visserligen i främsta rummet har blott personligt intresse, för det, att detta säkert var karaktäristiskt för Vilh. Thomsen: det är ett bevis på hans ousägliga hjärtegodhet att han sålunda kunde emottaga en yngling från ett främmande land. Och denna stora godhet och sympati, som han visade mig från första stund, vi träffades, den har fortgått, det vill jag tillägga, i nästan

fyratio år, under vilka han alltid varit villig att lyssna till mina frågor och giva mig goda råd.

Det var icke vanliga språklektioner i danska som den unge mannen fick av en av samtidens största lärde. Det visade sig genast, att Vilh. Thomsen hade intressanta synpunkter både i dansk och allmän fonetik. Och i hans föreläsningar över finsk-ugrisk språkvetenskap, ehuru föreläsaren naturligtvis icke kunde hos åhörarna förutsätta stora förkunskaper i dessa språk, ingingo alltid nya självständiga synpunkter, ägnade att sprida klarhet och reda i frågor, som av andra missförståtts.

Det har i dag talats så mycket om de olika sidorna av Vilh. Thomsens livsverk, att det icke kan väntas från mig något väsentligt för förfullständigande av bilden. Om det skulle vara något, så vore det väl om honom särskilt som forskare av finsk-ugriska språk, som det återstode mig att tala.

En stor del av Vilh. Thomsens verksamhet hänför ju sig medelbart eller omedelbart till finsk-ugrisk språkforskning. Därtill hör hans allra första arbete »Det magyarske sprog og dets stammeslægtskab« (1867) med dess många utmärkta uppslag. Hans första huvudarbete, dissertationen »Den gotiske sprogklasses indflydelse paa den finske« (1869) rör ju sig till ena hälften på finskt och lapskt område, och jag behöver icke här framhäva dess betydelse för den finska forskningen. Genom detta arbete fick man ju på flera punkter ett fast grepp på finsk språkhistoria, som saknar skriftliga minnesmärken från gamla tider, likaså ett fast grepp på finnarnas historia för tvåtusen år sedan, både med avseende å frågan om finnarnas flyttning till Finland och å frågan om deras kulturståndpunkt i dessa tider. I detta arbete var redan antytt, att författaren funnit spår av ännu äldre be-

röringar mellan de finska och de indoeuropeiska språken än de finsk-germanska, beröringar mellan de finska och de baltiska d. v. s. littauisk-lettiska språken. Det arbete som han sedan 1890 utgav angående dessa beröringar är en av grundstenarna för finnarnas förhistoria. Han påvisade i detta arbete att finnarna ännu tidigare än de kommo till germanernas naboskap — på en tid, då sambandet mellan östersjöfinnarna och Volgafolken icke helt och hållet var avbrutet — hade befunnit sig i långvariga beröringar med en baltisk d. v. s. littauisk-lettisk folkstam. Detta arbete är med avseende å vetandets grundlighet och mångsidighet, vyernas vidd, metodens säkerhet och de vittbärande resultaten en av de märkligaste skapelserna av vetenskaplig lärdom och forskning. Även hans arbete om »Ryska rikets grundläggning« (på engelska 1877, på tyska 1879, på svenska 1882 och på danska först i hans »Samlede Afhandlingar«) hänför sig på många punkter till de finska stammarnas historia. Även på urgamla beröringar emellan de finsk-ugriska och ariska språken samt på frågan om de finsk-ugriska och indoeuropeiska språkens eventuella urförväntskap hade han riktat sin uppmärksamhet och utstakat betydelsefulla riktlinier för dessa frågors behandling. Hans stora upptäckt, dechiffreringen av de s. k. Orkhoninskrifterna, och hans turkologiska arbeten överhuvudtaget — bland dem det stora efterlämnade arbetet, som vi hoppas kunna bli ett Standard Work för kännedomen av de fornturkiska inskrifterna — kunna här förbigås. Dessa minnesmärken, genom vilkas uttydande ett nytt blad i mänsklighetens historia öppnat sig för mänskligt vetande, skola en gång ha sin betydelse även då frågan om de turkisk-tatarska språkens sammanhörighet med andra språkfamiljer kommer at avgöras. Jag vill blott tillägga, att Vilh. Thomsen

även så att säga i förbigående löste betydelsefulla frågor på finsk-ugriskt område; så t. ex., då han i en uppsats i en festpublikation av den ungerska tidskriften »Magyar Nyelvör« löste den ungerska objektiva konjugationens gåta, som andra förgäves försökt sig på.

Liksom sägnens kung Midas hade fått den gåvan att allt, som han berörde, förvandlades till guld, hade Vilh. Thomsen fått den gudagivna gåvan, att allt, som han berörde, blev reda och klarhet. Om man med några ord ville karaktärisera Vilh. Thomsens vetenskapliga verk, som nu tillhör historien, så skulle jag säga, att karaktäristiskt för detsamma var dess enastående mångsidighet, ett fullständigt och djupt behärskande av de många och olika sidor av vetandet, som behandlades, en metodens säkerhet, som gjorde även hypotesen onödig, en framställningens sällsynta och konstfulländade klarhet, varav man ens icke kunde se, att den uppnåtts genom så att säga finsmideri, och resultat, vilka såsom strålkastare belysa vidsträckta, förut i dunkel höljda områden. Jag ville ännu tillägga ett: en djup mänsklig syn på tingen.

Jag har läst i en minnesruna över Vilh. Thomsen, att han intresserade sig uteslutande eller dock i främsta rummet för formen, icke för innehållet.

Ingenting kan vara mera oriktigt. Först och främst är språket för en språkforskare icke form, utan innehåll, en viktig sida av det mänskliga livet, en viktig sida av den mänskliga kulturen, minst lika viktig, som de flesta andra frambringelser av kulturen, såsom de boningar, i vilka vi bo, de kläder, i vilka vi kläda oss, de vapen och redskap, vilka vi begagna oss av. Ty språket, till vars utbildande säkerligen årtusenden fordrats och som ytterligare utvecklats under årtusenden, är måhända det viktigaste redskap,

den till kultur strävande människan har haft till sitt förfogande — på samma gång det självt är en sida av kulturen, har det varit den mäktigaste hävstång för framåtskridandet av den mänskliga odlingen. Ett redskap, varigenom den ena människans och den ena släktledens erfarenheter och arbetsresultat kunnat komma den andra människan och den följande släktleden till godo. Och det är tillika en kulturföreteelse, som avspeglar framåtskridande av den mänskliga kulturen, i det alltid under årtusenden mänsklig tanke följts av det språkliga uttrycket, föreställning och begrepp av ordet.

Det var just karaktäristiskt för Vilh. Thomsen, att språkvetenskap för honom var vetenskap om människan. Man kunde visserligen tänka sig, att för honom om för någon vetenskapen existerade blott såsom ett strävande till sanningen, *la science pour la science*. Men jag tror mig under de nästan fyratio år, jag känt Vilh. Thomsen, hava uppfattat honom rätt, då jag ansett mig finna, att det för honom icke existerade en *science pour la science*: han satte nog sanningen allra högst i livet, men han uppfattade vetenskapens uppgift sålunda, att vetenskapen har att tjäna människan, att göra människoanden rikare på vetande, och han uppfattade språkvetenskapens uppgift sålunda, att man genom att studera språket lärde sig att känna en högst märklig sida av den kännande, viljande, och i kultur framåtskridande människan.

De tankar, som rörde sig i Vilh. Thomsens hjärna, voro icke varje mans tankar, deras vidd kunde följas blott av några få. Han ville icke heller någonsin blanda med framställningen, han ägde icke en stämma, med vilken han kunde tala till stora folkförsamlingar. Under sådana omständigheter, även med kännedom av det snillrika hos

honom, måste man ställa sig frågan: huru är det möjligt, att Vilh. Thomsen blivit så uppskattad och omhuldad av hela sitt folk, som han blivit. Jag kommer i håg, huru jag i fjol på Skodsborgs järnvägsstation satt på en bänk läsande korrektur under väntan på tågets ankomst och en enkel borgare eller man ur folket satte sig vid min sida och frågade, vad det var för ett språk, jag läste. Jag svarade, att det var finska. Den enkla mannen sade: »Det ville jag också gärna kunna läsa, men här i landet är det blott Vilhelm Thomsen, som kan det, han som kan alla språk.« Jag säger: en sådan popularitet kan icke vara blott en följd av Vilh. Thomsens enastående personliga egenskaper, hans stora älskvärdhet och anspråkslöshet, den är ett bevis på ett intelligent folks höga bildningsnivå och höga uppfattning om sin uppgift. Det danska folket visar sig genom detta vara djupt medvetet därom, att det finnes ett rike, där storheten icke mätes efter de yttre dimensionernas måttstock, ett andens rike, där ett litet folk kan vara stort, ja, det största i världen, som det gamla helleniska folkets storartade föredöme visat oss. Och det är därför som det danska folket inser det andliga arbetets betydelse för folkets tillvaro. Vi kunna icke annat önska, än att det måtte födas Danmark många söner sådana, som Vilh. Thomsen, genom vilka nationen gör sig gällande i mänskligheten.

Jag intager denna kväll en egendomlig dubbelställning.

Jag har att å Finlands vägnar tacka Danmark för det, Vilh. Thomsen varit för Finland, icke blott för dess vetenskap, icke blott för utredandet av dess språk- och kulturhistoria, utan även såsom en vän till vårt land och vårt folk, en målsman för vårt land och folk inför det av oss så högt uppskattade danska folket. De kransar, som nedlades vid hans bår av Finlands President, Helsingfors Uni-

versitet, Finsk-ugriska sällskapet, med hvilket han samarbetet under många år, Finska Fornminnesföreningen och Kalevala-sällskapet, som ända hemifrån sände till sin dyrkade hederledamots grav en avbildning av sitt medlems-tecken i finska blommor — dessa kransar innefatta ett helt folks tacksamhet och beundran till den store mästaren och det folk, han tillhör.

Jag står här även i egenskap av familjemedlem — icke för att ge uttryck för den stora skuld, i vilken jag själv står till den hädangångne, utan denna gång för att å hans egnas vägnar uttala de efterblivnas tack för all visad sympati, för allt deltagande och för denna vackra minnesfest, föreställd av denna akademi, som bildade ett av föremålen för hans livs glädje.

Allt detta är ägnat att trösta de efterblivna i deras sorg. Men en sådan person, som Vilh. Thomsen, förlorar man icke genom döden. Han lever ibland oss, lever i sitt arbete, lever i sitt minne. »Evigst ejes kun det tabte.«

Högtärade församling! Huru vackert liv var detta, som nu avslutats! Om man bortser från sjukdomens och ålderdomens vedermodor, så var det ju ett liv, fullt av skaparglädjens lycka, den största lycka man kan hava på jorden, ett liv, vars verksamhetsinnehåll alltid var högt uppskattat av arbetskamrater och lärjungar, ett liv, omhuldat av kärlek utan avund och fiendskap från någon lågtsinnad människas sida. Och en huru vacker död! Också här bortsett från de smärtor, sjukdomen medbragt — at somna blott i den eviga sömnen efter ett väl utfört arbete, omhuldad av de egnas kärlek, omhuldad av hela sitt folks, till och med av ett annat, med det danska folket kulturbesläktat folks högaktning och kärlek!
